

Välähdyksiä sadan vuoden takaa

Antti Suvanto

Suomessa ensimmäinen maailmansota tunnetaan huonosti. Kolmikymmenvuotinen sotakin tunnetaan meillä paremmin.

Tämä on valitettavaa, sillä nykyistä Eurooppaa on vaikea ymmärtää ilman tietoa sodan taustoista ja vaikutuksista. Suuri sota antaa perspektiiviä myös tämän päivän geopolitiisiin jännitteisiin, erityisesti Lähi-Idässä.

Ensimmäinen maailmansota merkitsi erään aikakauden loppua. Euroopan ja Lähi-idän rajat piirrettiin uudelleen. Itävalta-Unkarin, Venäjän, Saksan ja Osmanien imperiumit luhistuivat. Britannian hegemonia alkoi rapistua samalla, kun Yhdysvaltain painoarvo kasvoi. Entinen yläluokka menetti varallisuutensa ja vaikutusvaltansa.

Myös Venäjän lokakuun vallankumousta voidaan pitää ensimmäisen maailmansodan aikaansaamana.

Sodan seurauksena monet pienet kansakunnat saavuttivat itsenäisyyden, niiden joukossa Suomi.

Suuri osa sodan jälkeen syntyneistä rajoista luotiin keinotekoisesti. Osmanien valtakunnan raunioille länsimaiden piirtämät rajat olivat

mielivaltaisia. Viime aikoina juuri nämä rajat ovat olleet kriisien ja väkivallan näyttämöinä.

Itse asiassa yhtä rajaa lukuun ottamatta kaikkiin ensimmäisen maailmansodan jälkeen luotuihin rajoihin on sittemmin liittynyt erilaisia, usein väkivaltaisia, jännitteitä. Poikkeuksen muodostaa Saksan ja Tanskan välinen raja, josta sovittiin kansanäänestyksen perusteella vuonna 1920 Kansainliiton välityksellä. Edes Hitler ei kiistänyt tätä rajaa.

Sodan vaikutukset Suomen talouteen olivat merkittävät. Siitä kuitenkin kirjoitettiin varsin niukasti. Monissa maissa sodan taloudellisista vaikutuksista julkaistiin useita kirjoja sodan vielä jatkuessa. Suomessa julkaistiin yksi, toimittaja J. Karhun teos sota-ajan taloudellisesta elämästä Suomessa (Karhu 1917). K. W. Hoppu arvosteli kirjan lyttyyn Yhteiskuntataloudellisessa aikakauskirjassa saman vuoden syksyllä (Hoppu 1917, 176–177). “[T]ekijällä ei ole ollut kykyä olojen ja toimenpiteiden kritiikkiin”, tuomitsi aikakauskirjan toimitussihteerinä tuolloin toiminut Hoppu.

Koska myös Suomen itsenäistyminen ajoittuu ensimmäisen maailmansodan aikaan, on

VTI Antti Suvanto (antti.suvanto@outlook.com) on Kansantaloudellisen aikakauskirjan päätoimittaja. Kirjoitus perustuu pidettyyn avauspuheenvuoroon Ekonomiska Samfundetin ja Taloustieteellisen Yhdistyksen 3.5.2017 Säätytalossa järjestämässä yhteisessä kokouksessa “Suomen satavuotinen taival talouden näkökulmasta”.

mielenkiintoista ottaa selvää, paljonko suurta sotaa ja Suomen itsenäistymistä käsiteltiin *Yhteiskuntataloudellisessa aikakauskirjassa* ja *Ekonomiska Samfundets Tidskriftissä* julkaistuissa kirjoituksissa vuosina 1917 ja 1918. Vastaus on: varsin vähän.

1. Rahan arvon aleneminen

Kummastakin aikakauskirjasta löytyy laaja analyttinen artikkeli rahan arvon alenemisesta Suomessa sotavuosien aikana (Korpisaari 1917; von Wright 1917).¹ Inflaatio oli tuolloin uusi ja outo ilmiö. Sen taustalla oli rahan määrän kasvu, mihin Suomen Pankki oli pakotettu, koska se joutui hyväksymään ruplamääräiset saamiset setelistön katteeksi. Vaikka Suomi oli pääosin sotatoimien ulkopuolella, ruplia tulvi sotavuosina Suomeen muun muassa venäläisille sotilaille ja linnoitustoihin osallistuneille maksettujen palkkojen muodossa.

Tor von Wright kirjoitti *Ekonomiska Samfundets Tidskriftissä* syksyllä 1917 seuraavasti: *“Huvudsaken är för oss nu att konstatera, att den på rubelfordringar baserade emissioner av sedlar för ryska kronans räkning varit den förnämsta orsaken till den ökning av sedelcirkulationen, som förorsakat inflationen och den därpå beroende prisstegringen i Finland.”*

¹ Lisäksi *Yhteiskunnallisessa aikakauskirjassa* julkaistiin vuonna 1917 Vilho Annalan tilastollinen selvitys elinkustannusten noususta Suomen eri kaupungeissa vuosien 1914 ja 1917 välillä (Annala 1917) sekä seuraavana vuonna Kallervo Noposen artikkeli, jossa tarkasteltiin kultakannasta luopumisen ja liikkeessä olevan setelistön välistä yhteyttä muutamissa Euroopan maissa (Noponen 1918). Vapaaherra Edward Cedercreutz käsiteli *Ekonomiska Samfundetin* kokouksessa lokakuussa 1916 pitämässä esitelmässään sodan-aikaisen elinkustannusten nousun kompensoimista (Helsingin kaupungin työntekijöille (Cedercreutz 1917).

Yhteiskuntataloudellisessa aikakauskirjassa Paavo Korpisaari käsiteli samaa aihetta (Korpisaari 1917). Analyysi oli hyvin samankaltainen kuin von Wrightin, mutta siinä nousee esiin yksi tärkeä ero. Korpisaari katsoi hintojen nousun suurimmaksi syyksi tavaroiden niukuuden: *“Niin paljon kuitenkin uskaltanee väittää, että maallikkopiireissä jotenkin yleinen käsitys, että Suomen rahan arvon aleneminen olisi pääsyyinä tapattuneeseen hintojen nousuun, ei tunnu todennäköiseltä. Tavarapuolelta tulevat vaikutukset hintoihin ovat siksi selvät ja merkitykseltään suuret, että pääsyyhin hintain nousuun voi asettaa niistä johtuvaksi.”*

Korpisaari nosti esiin myös yhden tärkeän seikan. Suomessa tapahtui sodan aikana huomattava siirtyminen luontaistaloudesta rahatalouteen. Työvoimaa siirtyi teollisuuteen ja kaupunkielinkeinoihin. Myös vallityöt maksettiin rahassa. Suomessa elettiin sodan alkuvuosina vahvaa nousukautta, sillä kysyntä Venäjältä oli pohjaton.

Kumpikaan kirjoittajista ei nostanut esiin raharunsauden ja pörssikurssien välistä yhteyttä. Osakekaupan volyyymi vuonna 1912 perustetussa Helsingin pörssissä nousi vuonna 1916 tasolle, joka reaalisesti saavutettiin vasta 1980-luvulla. Sotavuosien “noitatanssissa” osakkeiden hinnat nousivat tasolle, johon reaalisesti ei ole vielä ylletty (Lindström 2017).

2. Suomen valtiollisen aseman muuttuminen

Ennen vuotta 1918 Suomen valtiollisen aseman mahdollinen muuttuminen ei millään tavalla noussut esiin sen paremmin *Yhteiskuntataloudellisessa aikakauskirjassa* kuin *Ekonomiska Samfundets Tidskriftissä*kään. Vuonna 1918 itsenäisyys taas oli jo tosiasia. Se toi lukuisia uu-

sia haasteita. Niistä mainituissa kahdessa aikakauskirjassa nostettiin esiin kaksi.

Yhteiskuntataloudellisen aikakauskirjan päätoimittaja J. H. Vennola kiinnitti lähes 70 sivua pitkässä artikkelissaan huomiota yliopistolaitokseen (Vennola 1918). Hän pohti kysymystä “onko ja missä määrin tieteellinen sivistyksemme valmis ottamaan vastaan sitä aikaa, joka on koittamassa. Onko se laajuudeltaan, sisällöltään ja laadultaan sellainen, että se pystyy edustamaan sitä yhteiskuntaelämän nousua, laajenemista ja monistumista, minkä uusi aika ja itsenäinen Suomi siltä vaativat?”

Vennola vaati yliopisto-opetuksen “desentraliserausta”, mikä tarkoitti yliopistojen perustamista maakuntakaupunkeihin. Hän ajoi suomenkielisen yliopiston perustamista Turkuun, mikä sitten toteutuikin vuonna 1920. Sitä ennen vuonna 1918 aloitti toimintansa yksityisten lahjoitusvarojen turvin ruotsinkielinen Åbo Akademi.

Vennolan kanta kielikysymyksestä on kiinnostava. Suomalaisen yliopiston perustaminen Turkuun ei Vennolan mukaan edusta “mitään vastavaikutusta tai sotaa toista vastaan, vaan veljellistä yhteistyöskentelyä molempien niiden sivistysainesten hyväksi, jotka tässä maassa näitä opinahjoja hyväkseen käyttävät.” Työskentely sovussa tieteen hyväksi, Vennola jatkaa, “on omiaan vahvistamaan yhteenkuuluvaisuustunnetta tässä maassa eri kieliryhmien välillä ja opettamaan näille molemmille, että ne kuuluvat samaan Suomen kansaan, ja että molemmilla on kyllä tilaisuutta täyttämään tehtävänsä tieteelliskin alalla ja sivistystarkoitusten toteuttamisessa itsenäisen Suomen kulttuurin luomiseksi ja säilyttämiseksi.”

Mielenkiintoinen on myös Vennolan kannanotto yliopistolaitoksen merkityksestä Itä-

Suomen kannalta. “Kun ryhtyy tarkastamaan, millä tavalla Suomen kansallinen itsenäisyys on turvattava tätä idän painostusta vastaan, niin tuskin voi siihen muuta vastata kuin, että maan henkiset ja taloudelliset voimat ovat erityisesti tällä suunnalla kobotettavat ja itsetietoisuuteen herätettävät.” Siksi Vennolan mukaa tulisi perustaa taloudellinen korkeakoulu Viipuriin.

Taloudellinen tilanne oli Suomessa 1918 äärimmäisen epävarma. Maalla ei vielä tuolloin voinut olla mitään huolellisesti suunniteltua taloudellista strategiaa. Ekonomiska Samfundetin puheenjohtaja Theodor Wegelius piti yhdistyksen kokouksessa lokakuussa 1918 esitelmän, jossa hän pohti vasta itsenäistyneen maan taloudellista asemaa. Hän totesi: “Hos oss gäller det att efter de svåra rubbningar krigstiden och det röda äventyret vållat sätta alla kraft in på att uppbygga det nya Finland så att detsamma även ekonomiskt skall kunna uppbära och försvara sin självständighet.”

Tilaisuus oli merkittävä, sillä Ekonomiska Samfundet oli kutsunut kokoukseen myös suomenkielisen Kansantaloudellisen yhdistyksen jäsenet. Wegeliuksen mukaan: “För de två ekonomiska samfundet i vårt land föreligger den gemensamma uppgiften att genom dryftning av ekonomiska spörsmål på olika områden i sin mån bidra till en för vårt land lycklig lösning av desamma.” Kielikysymystä enemmän yhdistyksiä tuolloin erottivat ideologiat. Ekonomiska Samfundet edusti markkinaliberalismia ja Kansantaloudellinen yhdistys sosiaalireformismia (Pekkarinen 2017).

Toukokuussa 2017 Ekonomiska Samfundet ja Taloustieteellinen yhdistys järjestivät Suomen satavuotisjuhlavuoden kunniaksi yhteisen kokouksen. Edellisestä yhteisestä kokouksesta oli kulunut melkein sata vuotta. □

Kirjallisuus

- Annala, V. (1917), “Sodan vaikutus elinkustannusten nousuun”, *Yhteiskuntataloudellinen aikakauskirja* 13: 67–75.
- Cedercreutz, E. (1917), “Normer för lönereglering under dyrtid”, *Ekonomiska Samfundets Tidskrift* 5: 1–23.
- Hoppu, K. W. (1917), “Kirjallisuutta”, *Yhteiskuntataloudellinen aikakauskirja* 13: 176–177.
- Karhu, J. (1917), *Sota-ajan taloudellinen elämä Suomessa*, Edistysseurojen Kustannusosakeyhtiö.
- Korpisaari, P. (1917), “Suomen rahan arvon aleneminen”, *Yhteiskuntataloudellinen aikakauskirja* 13: 85–116.
- Lindström, K. (2017), “Sata vuotta vuoristorataa pörssissä”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 113: xxx-xxx.
- Noponen, K. (1918), “Metallikassa ja sisäinen rahaliikenne sodan aikana”, *Yhteiskuntataloudellinen aikakauskirja* 14: 186–205.
- Pekkarinen, J. (2017), “Taloustieteen ja talouspolitiikan vuorovaikutus: Suomen erityispiirteitä”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 113: xxx-xxx.
- Wegelius, T. (1918), “Reflektioner i anledning af den nuvarande ekonomiska ställningen”, *Ekonomiska Samfundets Tidskrift* 6: 96–123.
- Vennola, J. H. (1918), “Yhteiskunta ja tieteellinen kasvatuksemme”, *Yhteiskuntataloudellinen aikakauskirja* 14: 1–67.
- von Wright, T. (1917), “Peningvärde och pristegring”, *Ekonomiska Samfundets Tidskrift* 5: 131–165.